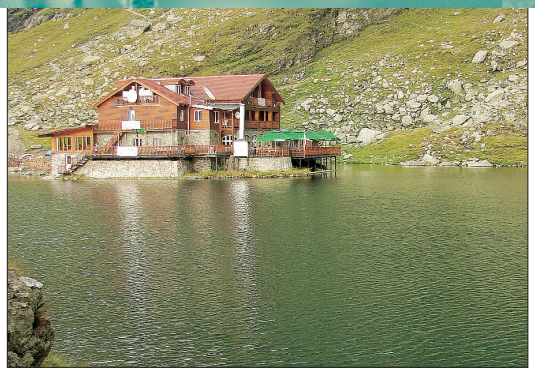
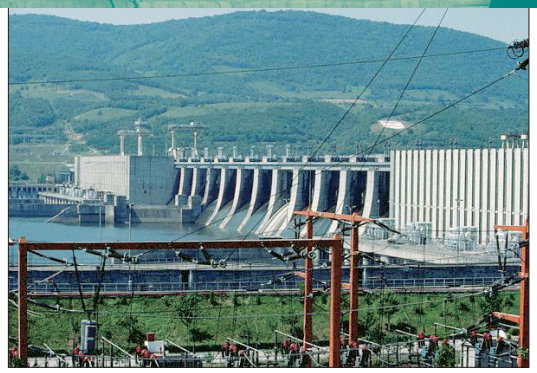

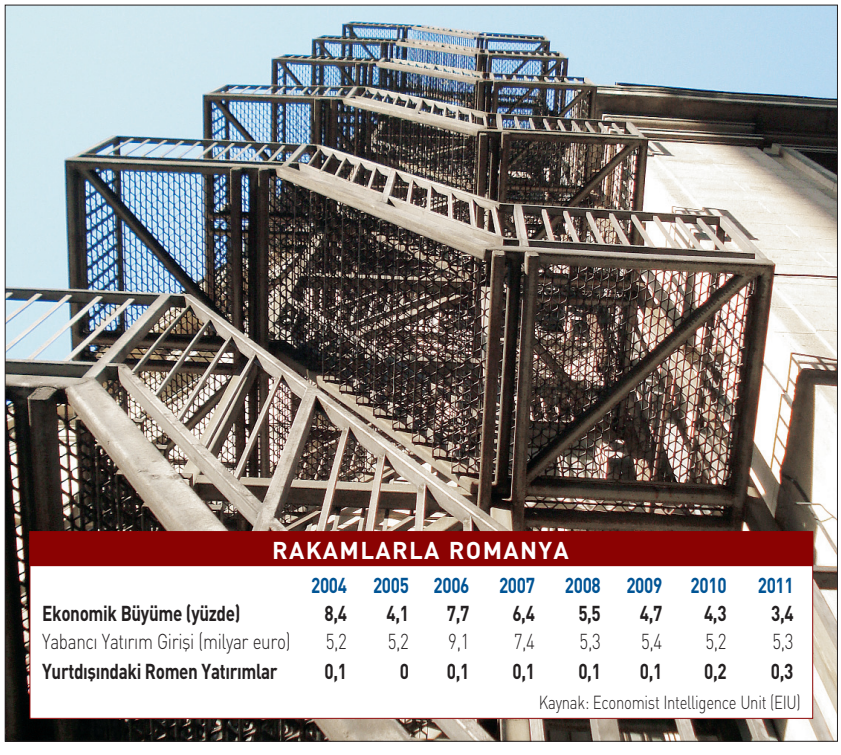

Balkanların Parlayan Yıldızı ROMANYA

Romanya, tüketimi artan 22 milyonluk tüketici potansiyeline sahip bir pazar olmasıyla ve ekonomideki gelişimiyle dikkatleri çekiyor. Ülkenin 2006 yılı gayri safi milli hasılası (GSMH) 92,15 milyar dolar, kişi başına düşen milli gelir ise 4,279 dolar olarak gerçekleşti. İşsizlik oranı yüzde 5,2'lerde seyreden ülke nüfusunun yüzde 96'sı okur yazar

RAKAMLARLA ROMANYA

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ekonomik Büyüme (yüzde)	**8,4**	**4,1**	**7,7**	**6,4**	**5,5**	**4,7**	**4,3**	**3,4**
Yabancı Yatırım Girişi (milyar euro)	5,2	5,2	9,1	7,4	5,3	5,4	5,2	5,3
Yurtdışındaki Romen Yatırımlar	**0,1**	**0**	**0,1**	**0,1**	**0,1**	**0,1**	**0,2**	**0,3**

Kaynak: Economist Intelligence Unit (EIU)

Romanya 1 Ocak 2007 tarihinden bu yana AB, 2004 yılından bu yana da NATO üyesi. Büyük bir ekonomik potansiyeli elinde bulunduran ülke, gelişmiş sanayi ve tarım alanlarının yanı sıra zengin doğal kaynaklara sahip. Orta ve Doğu Avrupa'nın Polonya'dan sonra ikinci büyük ticaret hacmine sahip ülkesi, reform ve liberalizasyon sürecine AB üyeliğinin de eklenmesiyle birlikte orta ve uzun vadeli yatırımcılar için cazibe merkezi oldu. Doksanlı yıllarda serbest piyasaya geçiş sürecini başlatan Romanya ilk aşamada dış ticarette ihracata dayalı büyüme modeli oluşturarak bu alanlarda reformlara girdi.

Bütün bunlarla birlikte Romanya, Balkanlar'da Avrupa Birliği'nin en genç üyesi olarak hızlı bir gelişme gösteriyor. Binalar, yollar, şehirler yenileniyor. Ekonomi canlanıyor. Yabancı yatırımlar artıyor. On yıl öncesinin yoksul Romanyası yerine, gelişen, büyüyen modern bir Avrupa ülkesi var karşımızda.

Economist Intelligence Unit (EIU) ve Kolombiya Üniversitesi tarafından hazırlanan raporda bu gelişimi gözler önüne seriyor. 2007-2011 yılları

arasında Romanya'ya yapılacak olan yabancı yatırımların miktarı ortalama yıllık olarak beş milyar Euroyu aşarak toplamda 28,5 milyar Euroya ulaşması bekleniyor. Bu rakamlarla en çok yabancı yatırımcı çeken ülkeler sıralamasında Romanya'nın 82 ülke arasından otuzuncu sırada yer alacağı belirtilen raporda 2007-2011 yılları arasında Romanya'nın 7,7 milyar dolarlık (yaklaşık 5,7 milyar Euro) yabancı direkt yatırım çekeceği de belirtiliyor. Hızlı bir ekonomik büyümenin yaşandığı Romanya, geçtiğimiz yıl EIU'nun rakamlarına göre 9,1 milyar Euroluk yabancı sermaye çekmiş görünüyor.

EKONOMİK BÜYÜME

Romanya, tüketimi artan 22 milyonluk tüketici potansiyeline sahip bir pazar olmasıyla ve ekonomideki gidişatın olumlu oluşuyla da dikkatleri çekiyor. Ülkenin 2006 yılı gayri safi milli hasılası (GSMH) 92,15 milyar dolar, kişi başına düşen milli gelir ise 4,279 dolar olarak gerçekleşti. İşsizlik oranı yüzde 5,2'lerde seyreden ülke nüfusunun yüzde 96'sı okur yazar.

Romanya özelleştirmelerin de etkisiyle yabancı sermaye çekiyor olmasına karşın yüzde 10,8'lik cari işlemler açığı, yüzde 4,5'lik enflasyonla mücadele ediyor. Esasen kronikleşen bu cari açığın temel nedeni, ülkenin dönüşüm sürecinde yaptığı ara malı ve yatırım ürünleri ithalatından kaynaklanıyor. Ülke yönetimi 2012'de Euro'ya geçmeyi, 2014'ten sonra da Schengen'e dahil olmayı planlıyor. Ekonomide görülen son yıllardaki faiz artırımındaki ivme, pozitif büyüme trendi ve bunun getirdiği enflasyonist baskıdan etkilenen ekonomiyi soğutma amaçlı. Ülkede sıkı bir maliye ve para politikası uygulanıyor olduğundan, enflasyon yıl sonu hedeflemesinin yüzde dört olması, yüzde 3,8'lik bütçe açığının ise yüzde üç seviyelerine inmesi öngörülüyor. Gelişmekte olan ülke ekonomisi birçok alanda ticaret ve yatırım potansiyeli sunuyor. Romanya'da ağır sanayi zarar ediyor olsa da metalurji ve kimyasallar önemini koruyor. Bu sektörlerde gelecek dönemde ciddi reform çalışmalarına gidilmesi öngörülüyor. Ülke son yıllarda enerji açısından stratejik önemini korudu, Hazar gazını Avrupa'ya taşıma amaçlı uluslararası projelere imza attı. Romanya'da ağırlığını koruyan diğer sektörler gıda, tekstil, kürk ve deri, ayakkabı, inşaat, mobilya, elektrikli makine ve cihazlar. Ülke topraklarının yüzde 39,2'sini oluşturan tarım alanları oldukça elverişli. Romanya Tarım Bakanlığı tarım ve kırsal dönüşümü gerçekleştirmek ayrıca balıkçılığın gelişimini sağlamak için AB fonlarından faydalanıyor.

ROMANYA TÜRKİYE TİCARETİ

Ülkenin 2006 yılı ihracatı bir önceki yıla göre yüzde 16,2 artarak 25,9 milyar Euro'ya ulaşmasına karşın ithalatındaki artış nedeniyle 11,8 milyar Euroluk dış ticaret açığı verdi. Romanya'nın AB ülkelerine yaptığı ihracat, toplam ihracatın yüzde 67'sini oluşturuyor. Ancak bu oran da AB'ye yeni üye ülkelerin ortalamasının gerisinde. Sektörlerin toplam ihracattan aldıkları paylara bakarsak makine ve cihazlar yüzde 23,4, mineral ve yakıtlar yüzde 15,5, tekstil yüzde 10,2, temel hammadde ve ürünler yüzde 8,8, kimyasal maddeler yüzde 7,5, tarım, gıda ve içecek yüzde 6,0. Romanya'nın AB ülkelerine yaptığı ticareti ele alırsak; ihracatta, yüzde 19,2 İtalya, yüzde 14 Almanya, yüzde 7,4 Fransa oluşturuyor. Bu noktada, Fransa'ya yapılan ihracatın tek kalemde Dacia marka otomobiller olduğunu belirtmemiz gerekiyor. İthalatta ise İtalya yüzde 15,5, Almanya yüzde 14, Fransa yüzde 8,3'lük payla ön sıralarda yer alıyor.

Türkiye'nin Romanya ile ticaretinde dengelere bakarsak, 2006 yılı için Romanya'nın Türkiye'ye ihracatı 1,3 milyar dolar, Türkiye'den ithalatı ise 1,7 milyar dolar olarak görünüyor. Türkiye'nin Romanya'ya ihracatında başlıca ürün grupları; motorlu kara taşıtları, makine ve cihazlar, demir ve çelik, plastik mamul, pamuk, elektrikli makine ve cihazlar, örme eşya, ham meyve, karton kağıt, mineral yakıt, yağlar, alüminyum ve alüminyum eşya, sentetik lifler oluşturuyor. Türkiye'nin Romanya'dan ithalatında ise demir çelik, gübre, ağaç ve ağaçtan mamul eşya, tuz, kükürt, inorganik kimyasal madde, demir yolu araçları, yağlı tohum gibi ürünler öne çıkıyor. Romanya'nın işadamlarımıza sunduğu fırsatlara AB üyeliğinin de eklenmesiyle gözardı edilemeyecek bir pazar olduğu daha da kesinleşiyor.

ROMANYA İLE EKONOMİK TİCARİ İŞBİRLİĞİ HAMLESİ

Türkiye ile Romanya arasındaki ticaret hacmi beş milyar doları aşmış durumda. Türkiye, Romanya'nın dördüncü ekonomik ortağı. Bu yılın başından itibaren, Türkiye, Romanya'nın ticarî alışverişinde beşinci sırada yer alıyor. İki ülke arasında gelişen ticari ilişkilerin önemli bir ayağı temmuz ayında düzenlenen Beşinci Dünya Odalar Kongresi kapsamında Romanya Ticaret ve Sanayi Odası Başkanının TOBB Başkanı M. Rifat Hisarcıklıoğlu'yla görüşmesinde ortaya çıktı. Bu görüşmede "Beş milyar dolarlık karşılıklı ticareti 2010'a kadar dokuz milyar dolara çıkarma" hedefine yönelik somut projeler 25-26 Ekim'de Romanya'nın Başkenti Bükreş'te gerçekleştirilen Türk-Romen İş Konseyi Toplantısı'nda ele alındı. TOBB ve DEİK Başkanı M. Rifat Hisarcıklıoğlu ve DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı'nın da katıldığı toplantıda Tuna ve Karadeniz havzalarındaki kirlilik ve çevresel yıkımlara karşı rehabilitasyon projeleri kapsamında oluşturulan AB destekli altı milyar Euro kapsamındaki alt yapı çalışmalarına Türk firmalarının dahil olmasını gündeme getirildi. Ayrıca İstanbul-Köstence Feribot hattının açılmasıyla Tuna nehri üzerinden Avrupa'nın içlerine ulaşabilecek bir lojistik projesi üzerinde de temaslarda bulunuldu. Özellikle öne çıkan projelerden biri de Balkan ülkelerinin ve merkezi Avrupa ülkelerinin büyük önem verdiği Nabuko Doğalgaz Projesi.

TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

	2002	2003	2004	2005	2006 (a)
GSYİH (piyasa fiyatlarıyla milyar Ley)	**151,5**	**197,6**	**246,4**	**283,0**	**324,3**
GSYİH (milyar dolar)	45,8	59,5	75,5	97,1	114,2
Reel büyüme (yüzde)	**5,1**	**5,2**	**8,4**	**4,1**	**6,9**
Enflasyon (ort; yüzde)	22,5	15,3	11,9	9,0	6,8
İhracat (fob-milyon dolar)	**13 876**	**17 618**	**23 485**	**27 730**	**33 001**
İthalat (fob-milyon dolar)	-16 487	-22 155	-30 150	-37 348	-46 478
Cari işlemler dengesi (milyon dolar)	**-1 536**	**-3 456**	**-6 382**	**-8 312**	**-12 451**
Toplam dış borç (milyar dolar)	16,7	22,6	30,0	36,4 (a)	42,8
Döviz kuru (ort.) Ley:ABD Doları (b)	**3,31**	**3,32**	**3,26**	**2,91**	**2,84**

(a) Tahmini

(b) 1 Temmuz 2005 tarihinden itibaren Romanya para biriminden dört sıfır atılmış ve daha önce ROL olarak bilinen Ley, RON adını almıştır.

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Romania Country Report, October 2006

→ Röportaj: Recai SİVAS

DEİK Türk Romen İş Konseyi Başkanı Ersin Altınordu:

Türkiye - Romanya Ekonomik İlişkilerinin Önü Açık

Romenler'in hayata geçirmeye çalıştıkları altı milyar euroluk bir proje var ve adı Tuna Geliştirme Projesi. Bu projeyi geliştirmek için Türk işadamları müteahhitliğinden, lojistiğinden, ulaştırma yoluna kadar devrede olmak istiyorlar

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Türk-Romen İş Konseyi Başkanı Ersin Altınordu, Türkiye ile Romanya arasındaki serbest ticaret anlaşması nedeniyle iki ülke arasında ticaretin çok iyi geliştiğini ifade etti. Romanya'nın AB üyeliğiyle birlikte koşullar değiştiğini vurgulayan Altınordu, değişen koşullara Türk sanayicisi ve ihracatçısının alışık olduğunu belirterek, "Türkiye gümrük birliğine çok önce girdiği için, Türkiye'nin sanayisi ticaret anlamında hazırdı ve gümrük birliği çerçevesinde ticaret yapılmaya başlandı. Romanya lehine giden dış ticaret onların aleyhine döndü. Dış ticaret Türkiye lehine döndü" dedi.

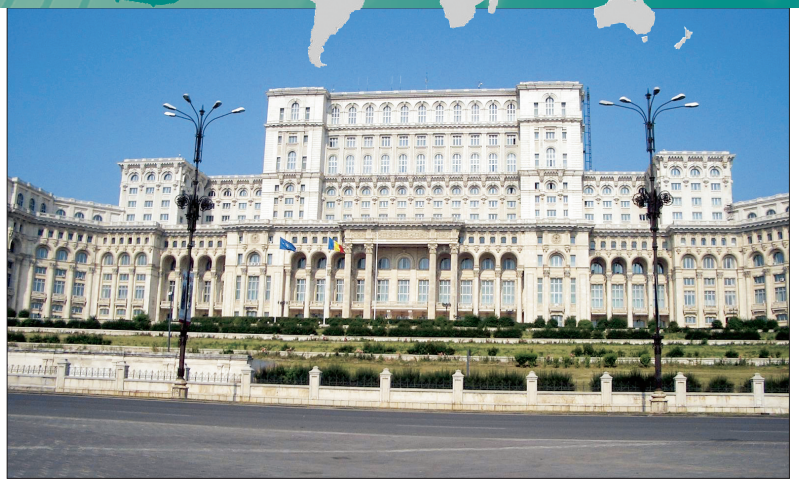
Türkiye ile Romanya arasındaki ilişkilerin gelişmesi DEİK ve karşı kanat Romanya Ticaret ve Sanayi Odası ile imzalanan mutabakat zaptının 1996 yılından sonra hayata geçirilebilmesiyle başladığına değinen Altınordu, Serbest Ticaret Anlaşması imzalandıktan sonra 2001 yılının başından itibaren iki ülke arasında ticaretin çok hızlı bir şekilde artmaya başladığını, her sene yüzde kırk civarında artığını belirtti. "Bu seneki sekiz aylık döneme bakarsak 2006 yılına göre tam yüzde 40'lık bir artış var. Aslında bu çok olumlu bir gelişme" diyen Altınordu, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin (TOBB) DEİK'teki emeklerini ve çabalarını çok takdir ettiğini ifade etti. Altınordu, DEİK Yönetim Kurulu Başkanı M. Rifat Hisarcıklıoğlu ve DEİK İcra Kurulu Başkanı Rona Yırcalı'nın Türkiye'nin uluslararası ticari ve ekonomik ilişkilerinin gelişmesi doğrultusunda fedakarca çalıştıklarının altını çizerek, "kendilerine çok teşekkür etmek isterim. Şu anda 75'i aşkın iş konseyimiz var. İş konseylerindeki başkanlar ağır temsil yükü taşıyorlar. Bu nedenle başkanlara biraz destek olunmasını rica ediyorum" dedi.

DEİK Türk Romen İş Konseyi Başkanı Ersin Altınordu, Romanya'nın 2007-2013 yılları arasında AB'den yaklaşık 30 milyar Euro almasının beklendiğini vurguladı. Bu fonun ülkenin kalkınmasına olumlu bir katkı yapacağına dikkat çeken Altınordu, sorularımızı şöyle yanıtladı:

● Romanya-Türkiye ticari ilişkilerini değerlendirebilir misiniz?

İki ülke arasında önümüze koyduğumuz hedef üç-dört sene içinde on milyar doları yakalamak. Geçen sene beş milyar dolar, bu sene de altı milyar dolarlık bir ilişki sağlamışız. Dolayısıyla 2009 yıl sonu itibariyle karşılıklı on milyar dolarlık bir hacmi yakalamamız çok normal. Romanya'da Türk işadamlarının yatırımları 500 milyon dolar, ama bu rakam

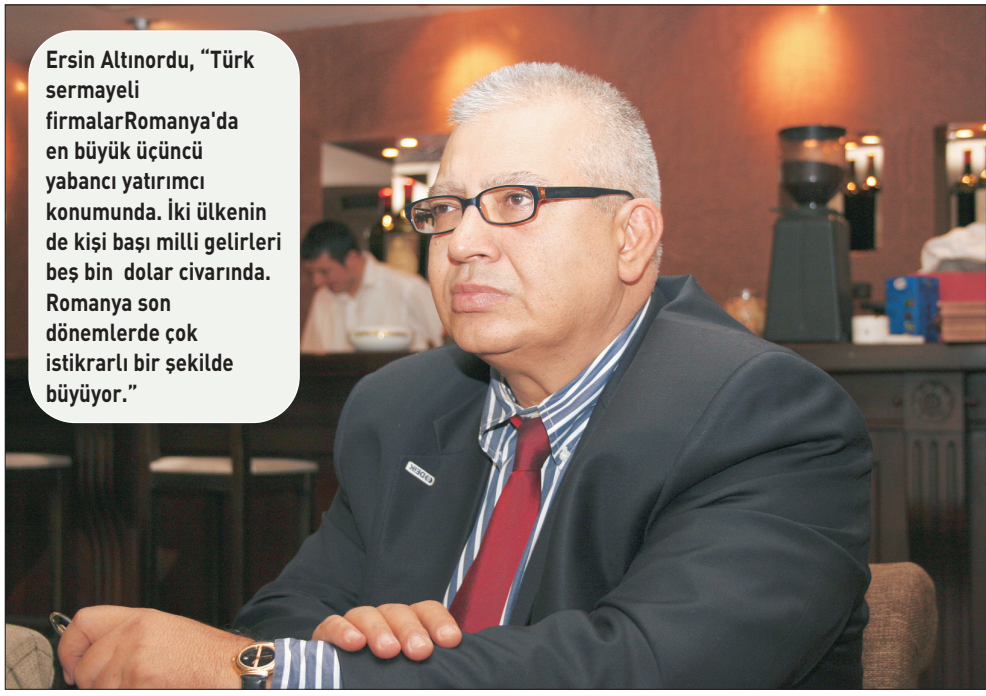
büyük holdinglerimizin Hollanda üzerinden yaptıkları yatırımı kapsamıyor. Bunları da katarsak herhalde Romanya'da bir milyar dolar civarında bir Türk sermayesi var. Türk sermayeli firmalar Romanya'da sayısal olarak en büyük üçüncü konumunda. İki ülkenin de kişi başı milli gelirleri beş bin dolar civarında. Romanya son dönemlerde çok istikrarlı bir şekilde büyüyor. Türkiye de 2002 yılından bu yana istikrarlı bir büyüme yakalamış bir durumda. Büyüme rakamları Romanya'da da yüzde 6-8'ler civarında gidiyor. Türkiye'nin 2006 GSMH rakamı 400 milyar dolar olarak telaffuz ediliyor. Romanya'nın 2006 GSMH rakamı ise 100 milyar dolar civarında olduğu söylenebilir. Türkiye, Romanya'ya NATO ve AB'ye girişi sırasında çok büyük destek verdi. Özellikle NATO'ya girişlerinde Türkiye'nin verdiği desteği hiç unutmuyorlar. Biz de şimdi AB'ye giriş sürecinde onlardan aynı desteği bekliyoruz. Aramızda problem yaratacak bir konu da yok. Ekonomilerimiz birbirine çok benziyor. Uzun vadede ilişkilerin son derece olumlu gelişeceğini düşünüyorum. Bu durum tabii cumhurbaşkanı ve başbakanlar seviyesinde de destekleniyor. Daha yeni, başbakanımız bir heyetle 25-26 Ekimde Romanya'ya gitti. Dolayısıyla ilişkilerin önü de oldukça açık görünüyor.

İki ülke arasında özellikle yatırımlar konusunda gelişmeler hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Romanya'ya giden ilk işadamları aslında küçük ölçekli, yani çantasını kapıp gidenlerden oluştu. Bu belli fırsatları da yanında getirdi. Yani oraya yerleştiler, evlendiler, Romence öğrendiler. Romanya'da on bin civarında Türk sermayeli şirket var. Gerçi bunların çok az bir kısmı aktif durumda. Son birkaç senedir bizim büyük ölçekli firmalarımız da artık Romanya pazarına girmeye başladılar. Bugün Sabancı bir Teknosa ile girdi, Arçelik Romanya'nın en büyük fabrikasını satın aldı. Ayrıca Doğan Gurubu orada Kanal D'yi kurdu. Erdemir yatırım yaptı, Efes Pilsen zaten ilk gidenler arasındaydı. Finans alanında Garanti ve Finansbank orada. Hatta kredi kartı olayını orada ilk kez Türkler başlattı diyebiliriz. Dolayısıyla bizi geriletecek bir olay olmadı. Sadece Romen iş dünyasının yüzü biraz daha AB'ye döndü diyebiliriz. Çünkü oradan büyük fonlar geliyor. Hatta Romanya AB'ye giriş sürecinde 33 milyar Euro gibi büyük bir destek aldı. Araştırma geliştirme fonları, KOBİ'lere dönük destekler onlar için çok cazipti. Ama yinede bizim Romanya ile ticaretimiz çok aktif. Eğer aktif olmasaydı ticaretimiz yüzde 40 artmazdı.

Romanya'nın AB'ye girmesinden sonra Türkiye ile olan ticari ilişkilerinde bir değişim söz konusu oldu mu?

Romanya'nın AB'ye giriş sürecinde enerji fiyatları AB standartlarına uygun hale getirildi. Dolayısıyla enerji girdileri yükseldi. Daha önceki dönemlerde işçilik ve enerji maliyetlerinin uygun olması nedeniyle Romanya'ya giden endüstri bu yatırımlarını başka yerlere kaydırdılar. Mesela tekstilciler fabrikalarını Bosna'ya, İspanya'ya, Mısır'a yani daha avantajlı yerlere kaydırdılar. Daha pazara dönük pazardan pay almak için mesela Arçelik'in, Erdemir'in

Ersin Altınordu, "Türk sermayeli firmalarRomanya'da en büyük üçüncü yabancı yatırımcı konumunda. İki ülkenin de kişi başı milli gelirleri beş bin dolar civarında. Romanya son dönemlerde çok istikrarlı bir şekilde büyüyor."

yaptığı çok ilginçtir. Dolayısıyla yatırımların tarzı değişiyor. Önümüzdeki dönemlerde umut vaat eden sektörler var, bunlardan biri otomotiv endüstrisi. Dacia'yı Renault aldıktan sonra Logan modelinden bir milyon adet üretecekler. Dolayısıyla bizim oto yan sanayisi için büyük bir fırsat var. Bunun dışında elektrik-elektronik, inşaat malzemeleri, bilişim sektörü, savunma sanayisi gibi daha birçok potansiyel vaat eden sektör var.

● Türkiye-Romanya arasında yıllık ticaret hacminde bir artış söz konusu mu ve miktarın artması için neler yapılabilir, tavsiyeleriniz var mı?

Yıllardan beri aslında bölge ülkeleri ortak projeler üretmesi ve bunları da belli finans kaynaklarını harekete geçirerek hayata geçirilmesi dillendiriliyor. Ama büyük çapta projeler ne yazık ki yapılamadı. Ancak son bir-iki senede ortak projeler gündeme gelmeye başladı. Köstence Karadeniz'in önemli bir limanı ve bu limandan Tuna yoluyla Kuzeybatı Avrupa limanlarına giden yol Türkiye için çok önemli. Romenlerin hayata geçirmeye çalıştıkları altı milyar Euroluk bir proje var ve adı Tuna Geliştirme Projesi. Bu projeyi geliştirmek için Türk işadamları müteahhitliğinden, lojistiğinden, ulaştırma yoluna kadar devrede olmak istiyorlar. Başka bir konu da enerji. Romanya, Avrupa'da önemli enerji potansiyeli olan, 100 milyar metreküp doğalgaz, 100 milyon ton da ham petrol rezervi olduğu söylenen bir ülke. Ayrıca Romanya'nın petrol üretimi konusunda belki yüz yıllık bir geçmişi olduğu gibi, bir de çok zengin hidroelektrik santralleri var. Nükleer teknolojisi olan bir ülke. Türkiye'nin de sanayi gelişiminin kalkınmasında 2001 sıkıntısından sonra bakacak olursak ciddi bir enerji dar boğazına gidiş var, tahminler bunu gösteriyor. Türkiye'nin her yıl beş milyar dolar civarında enerji sektörüne yatırım yapması gerekiyor. Romenlerde imkânlar var. Bunun için de bir proje geliştirildi. Köstence civarında başlayarak deniz altından İstanbul'a kadar uzanacak bir deniz altı elektrik iletim hattı. Nabuko Projesi olarak adlandırılan bu proje yüksek bir teknoloji gerektiriyor. Bunun çalışmaları sürdürülüyor ve üretim ayağı kısa sürede belli olacaktır. Tuna Karadeniz'e sınırı olan ülkelerin ortak bir proje geliştirebileceği en bakir alan ve Karadeniz'de yapılacak çevre projelerine çok kolaylıkla finansman bulunabilir. Dolayısıyla bazı projeler konuşuluyor. Ben hatırlıyorum, Rusya ve İran'la imzalanan doğal gaz anlaşmalarında öyle bir noktaya gelinmişti ki, artık doğal gazı konulacak yer bulunamıyordu. Boruların içleri depo olarak kullanılmaya başlanmıştı. Romanya'da yeraltı gaz depolama tesisleri var. Hatta biz Türkiye olarak onlardan bile istifade edebiliriz. Biliyorsunuz 15. yıldönümünde Karadeniz Ekonomik İşbirliği Başkanlığını bu sene Türkiye devraldı. Bu çerçevede bazı görüşmeler yapılıyor, bazı projeler daha somut olarak hayata geçirilecektir diye düşünüyorum. Nabucco gaz iletim boru hattı konusunda da çalışmalar sürüyor.

● KOBİ'lerin Romanya'daki gelişimini değerlendirerek bir karşılaştırma yapabilir misiniz ve KOBİ'ler arası işbirliği imkânları sizce nedir?

Türkiye'de istihdamın çok büyük kısmını KOBİ'ler sağlar, banka kredilerinin en küçük kısmı da KOBİ'lere verilir. Burada bir terslik var. Romanya'da Çavuşesku döneminde planlı bir ekonomi vardı, ama verimliliği son derece düşüktü. Hâlâ Romen işçilerinin verimliliği Türk işçilerinin verimliliğiyle karşılaştırılamaz. Onlar merkezi planlamada talimat üzerine üretim, yani miktar olarak, kalite olarak temel ihtiyaçları karşılayacak şekilde üretime şartlanmışlardı. Türkiye organize sanayi bölgelerinin geldiği nokta ortalama elli yıllık bir süreç. Romanya ise merkezi planlamadan 10-15 yıl önce çıkmış. Organize sanayi nedir bilmiyorlardı. Hatta biz onları Gebze Organize Sanayi Bölgesi'ne getirip iş birliği yapalım, bu modeli benimseyin, biz size önderlik edelim çağrılarımız şimdi yavaş yavaş onlar hayata geçiriyorlar. Yani küçük sanayicilerin bir araya gelip, elektrik, su gibi alt yapısını hazırlayıp, ortak makine kullanımını yeni yeni başlatıyorlar. Bu konuda hızlı geliştiler, ama bizim çok gerimizdeler. Tabi KOBİ'lerimizin hala bazı sıkıntıları var. Yabancı ülkelerle iş ilişkileri çok ucuz olmuyor. Hukuku bileceksiniz, muhasebe standartlarını bileceksiniz. Bakın Türkiye Basel 2'ye geçemedi. Romenler bizim çok gerimizden gelerek bugün AB üyesi oldular. Tabii AB süreçlerinde çok farklı çifte standartlar uygulanıyor, ama bizim sanayimiz hazır olmasına rağmen onlar bizden önce girdi. Şimdi onların sanayileri çok büyük şoklar yaşıyor. Romanya'da 20-30 bin işçi çalıştıran büyük fabrikaları özelleştirilemedi, kapandı. Dolayısıyla yabancı sermaye bunların yerini aldı. Romanya'daki KOBİ'ler ise kendilerini ancak adapte ettiler. Türk KOBİ'lerinin yaşadığı sorunları daha yeni yaşıyorlar. Zannediyorum burada Türk KOBİ'lerine çok büyük fırsatlar doğacak, bunları iyi değerlendirmek lazım.

sıkıntı çekiyorlar. Bu nedenle yatırımcılarımız Türkiye'den iş gücü götürmek istiyorlar, fakat karşılarına iki aya varan vize bekleme süreci çıkıyor. İkincisi bir sorun transit geçiş kotaları. Bu konu doğrudan TOBB Başkanı M. Rifat Hisarcıklıoğlu tarafından başbakana, oradan da Romanya başbakanına iletilen konular arasında. Başka ufak tefek problemler de var. Örneğin ülkelerine giren ithalatta belli bir asgari fiyat kabulleri var. O asgari kabuller dış ticarette tarife dışı bariyer olarak değerlendiriliyor. Bunların ortadan kaldırılmasına ve mutabakat sağlanmasına çalışıyor. Küçük çaptaki firmalarımızın bir alışkanlığı vardır. İhracatta yüksek fiyat gösterip yüksek KDV iadesi almak ve Türkiye'ye girerken de düşük gösterip düşük vergi ödemek. Böyle bir takım problemler her zaman olabilir. Bunların dışında önemli problemler görünmüyor. Romanya'da yaşayan 20 bine yakın Türk iş adamı eğer işlerini iyi yapıyorlarsa, vergilerini düzgün ödüyorlarsa son derecede iyi ve dost bir ülkede yaşadıklarını biliyorlar. Tarihsel olarak Balkanlara baktığınızda Türk etkisini her yerde görürsünüz. Bunu olumlu olarak kullanırsanız iyi sonuçlar alırsınız. Balkanlar bizim komşumuzdur. Dolayısıyla bizim Avrupa'ya çıkışımız buralardan olacaktır. Romenler de biliyorlar ki, ne kadar yüzlerini Avrupa'ya dönseler de, arkalarında sağlam bir Türkiye olması onlar için her zaman büyük bir avantaj. Nasıl ki "Amerika hapşırsa dünya grip oluyor" diyoruz, Türkiye'de bir şey olduğunda Romen ekonomisi de doğrudan etkileniyor.

● İki ülke arasında ticari ilişkilerde engel veya zorlayan koşullar var mı bunları ortadan kaldırmak için neler yapılabilir?

Ticaretin konusundaki engeller çeşitli. Bir tanesi, bizim birkaç sene öncesine kadar Romanya ile aramızda bir vize konusu yoktu. Ankara'dan İstanbul'a gider gibi Romanya'ya gidebiliyordunuz. Romenlerde AB'ye tam üyelik sürecinden sonra, vizeleri biraz da sıkmak zorunda kaldılar. Bugün vize sorununu aşmak için Ankara Ticaret Odası başta olmak üzere bütün iş dünyası uğraşıyor. Romanya, AB'ye girişinden sonra hemen hemen bir-bir buçuk milyon nitelikli iş gücünü kaybetmiş bir ülke. Romen nitelikli iş gücü daha iyi kazanabilecekleri İspanya ve İtalya gibi ülkelere gittiler. Türkiye'den Romanya'ya giderek yatırım yapan şirketlerimiz, nitelikli iş gücü konusunda çok

DEİK Türk Romen İş Konseyi Başkanı Ersin ALTINORDU:

"Romanya, Karadeniz'e sınırı olan ülkelerin ortak bir proje geliştirebileceği en bakir alan"

● Romanya'da yatırım yapacak Türk işadamlarına yönelik tavsiyeleriniz neler olacak, nelere dikkat etmeliler?

Romanya'ya yatırım yapmanın iki yolu var. Birincisi doğrudan yatırım yapmak. Yani sıfırdan arazi bulup, inşaatını yapıp, makineleri kurup yatırım yapmak. İkincisi de hazır bir şirket satın almak. Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin çoğu aslında devralmalar, satın almalar ve özelleştirmeler yoluyla oldu. Romanya'da da özelleştirme yoluna gidildi. Bizim tecrübelerimiz bana şunu gösteriyor ki, özelleştirmeden alınan firmalarda bazı dönüşümler daha sıkıntılı oluyor, sıfırdan yatırım yapmak daha az baş ağrısı yapıyor. AB regülasyonları çerçevesinde özellikle çevre riski taşıyan örneğin bir kimya tesisini almak için adaysınız. Görüşmeler sırasında öyle bir sorumluğun altına imza atmanız isteniyor ki, tesisin yıllar boyu otuz, kırk yıl kirletmiş olduğu toprağın sorumluluğunu da alıyorsunuz. Genelde yatırım yapılan ülkenin mutlaka mali standartlarını bilen iyi bir muhasebeciniz ve iyi bir hukukçunuz olacak. Hukuki ve mali bilgi açısından kendinizi gerçekten hakim noktaya getirmeden çok hızlı kararlar almayın. Türkiye'de bu kadar yabancı sermaye girişinin hızlanması ana nedeni yüksek reel faizlerdir. Bu kadar tatlı kâr başka nerede var? Kısaca riskler doğru değerlendirilmeli. Ayrıca, ne kadar yüksek getiri olursa o kadar yüksek götürü olur. Önemli olan riskleri doğru tahmin edebilmek, bu da ancak uzmanlar aracılığıyla yapabilir. Bir ülkeye birkaç sefer gidip gelmeyle her konuya hâkim olmak mümkün değil.

İki ülkenin de şeffaflık konusunda ciddi problemleri var. Şeffaflık konusunda Türkiye 54. sırada, Romanya 59. sırada. Romanya'da da nüfuz ticareti ve masa altı işlem var. Bunlar konusunda da son derece dikkatli olmalılar.

Bizim en büyük sıkıntılarımızdan bir tanesi, yatırımcıları götürüp tanıştırırız, Romen firmalarıyla bir araya gelirler, sonrada ne olduğunu bilmeyiz. Kimsenin gelip de bize ben şunu yaptım şeklinde bir geri dönüşümü olmaz. Herkes kendi çerçevesinde değerlendirip bilgi vermekten kaçınır. Yani Türk iş dünyasının en büyük sıkıntısı kolay yönlenebilmesi, belli mekanizmalarda birikimlerini ve sıkıntılarını birilerine anlatamaması. Anlatamadığınız zaman tuğlaları üst üste koyup, bir yapı yapamazsınız. Ben şunu öneriyorum, hukuki ve mali olarak iyi bilgilensinler. Özellikle tekstil sektöründe. Çünkü artık Romanya bile tekstil sektörü için Çin'den işçi getirmeye başladı. Romen işçisi 200 dolara çalışıyorsa, Çin işçisi 100 dolara çalışıyor. Türk yatırımcılar Romanya'ya giderlerse işin sadece girdi maliyet avantajı tarafını düşünmeyip pazar payını da düşünsünler. Uzun vadede bir strateji geliştirsinler. Yani ben buradan kendi teknolojimi götürürsem ne kadar pazar payı alabilirim diye düşünsünler. DEİK olarak biz her zaman kendilerine yardıma hazırız.